

Ja tak til bæredygtig sprogudvikling

I denne kronik vil jeg diskutere, hvorfor det er relevant at tænke sprog og sprogkompetence i lyset af bæredygtighed. Med bæredygtighed eller bæredygtig udvikling menes stræben efter at imødekomme samtidens behov, uden at det går ud over og begrænser kommende generationers muligheder for at imødekomme deres behov i en ukendt fremtid. Begrebet er ofte anvendt i forbindelse med udnyttelse af naturressourcer og miljøhensyn; men hvordan kan man knytte bæredygtighed an til sprog og sprogkompetence? UNESCO bruger begrebet i forhold til fremtidige uddannelser, men har ikke mig bekendt konkrete bud på, hvad bæredygtighed kan betyde i forhold til sprogudvikling. Bæredygtighed knyttes an til det centrale begreb i sprogtilegnelsen, nemlig »affordance«, der sætter fokus på, hvordan sprog står til rådighed for mennesker, fx gennem uddannelser. Endelig kan man knytte bæredygtighed an til økologi og diversitet, hvor det ses som en værdi at bevare sprog og tilknyttede kulturer for dermed at modvirke sprogdød eller sprogdab, om man vil.

Hvilke sprog børn og unge uddannes på og til, er et centralt spørgsmål, hvis der skal udvikles bæredygtige uddannelser. For eksempel har finanskollapset i Island i 2008 blandt andet givet anledning til at nytænke en uddannelsespolitik, hvor bæredygtighed er et af nøglebegreberne i kombination med literacy, ligestilling, demokrati, innovation samt sundhed og velfærd (Menntamálaráðuneytið 2011).

Når der med bæredygtig udvikling menes, at menneskers behov i samtiden ikke må begrænse kommende generationers muligheder

BERGTHÓRA KRISTJÁNSDÓTTIR

Adjunkt, Institut for Uddannelse
og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet
bekr@dpu.dk

for at få deres behov opfyldt i en ukendt fremtid, må bæredygtig udvikling, når det handler om staters sprogpolitik, forholde sig til de sprog, der faktisk tales af de mennesker, der bor i det pågældende land. Status i dagens Danmark er, at der tales over 120 sprog. Hvis det var udgangspunktet for den danske stats sprogpolitik, kunne den fx se ud som følger i min udlægning:

Den danske stats sprogpolitik skal som mål for uddannelserne tilgode borgernes muligheder for at udvikle og kommunikere på de sprog, som står til rådighed for det enkelte individ og grupper. Sprogpolitikken skal tillige styrke kommende generationers muligheder for at udvikle og anvende de sprog, de har brug for i relevante kommunikationssituationer.

Sprog og sprogkompetence i regeringsgrundlaget i 2001

Sprog og sprogkompetence er et centralt uddannelsespolitisk anliggende. For at belyse hvordan det aktuelt i Danmark ser ud for børn og unges muligheder for at anvende den sprogkompetence, som står til rådighed for dem her og nu og ud i fremtiden, kan man derfor undersøge, hvad skiftende regeringer har skrevet om sprog og sprogkompetence i de forskellige regeringsgrundlag, eksempelvis dem fra indeværende årtusinde.

I det første regeringsgrundlag i Anders Fogh Rasmussens regering »Vækst, velfærd – fornyelse« fra 2001 stod der under overskriften »Ny udlændingepolitik«: »Indsatsen for at forbedre udlændinges dansk kundskaber forstærkes. Den obligatoriske modersmålsundervisning afskaffes« (Statsministeriet 2001). Målsætningen er klar. Dansk i stedet for modersmål. De tidligere udgifter til undervisning i minoritetsmodersmål skulle anvendes til intensiveret indsats i dansk for småbørn. Småbørn i daginstitutioner blev *sprogstimuleret*, hvor *sprog* var ensbetydende med dansk. Retorikken var hård i forhold til, at småbørn så tidligt som muligt skulle lære dansk i stedet for deres modersmål. Det blev endda udtalt, at det var omsorgssvigt, hvis forældre ikke talte dansk med deres børn (Skuttnabb-Kangas & Phillipson 2009). I de regeringsgrundlag, der fulgte frem til 2011, blev denne uddannelsespolitik effektueret i praksis.

I folkeskolen var sprogsynet også karakteriseret ved at eleverne, når de startede i skole, skulle lære dansk *i stedet for* eventuelle andre sprog, de benyttede i deres hverdag. Derudover blev engelsk som fremmedsprog prioriteret frem for andre fremmedsprog blandt

andet ved en tidligere indsats. Billedet er det samme i ungdomsuddannelserne, hvor kun de gængse fremmedsprog som for eksempel engelsk og tysk blev accepteret ved siden af dansk. I danskuddannelsesprogrammerne for voksne var der ambitiøse mål for danskkompetence, men også her blev den sprogkompetence, som de voksne vitterlig havde med sig i mødet med det danske samfund, negligeret.

Som regeringsgrundlaget lagde op til, var sprogpolitikken ikke i nærheden af at kunne karakteriseres som bæredygtig i den tiårige periode fra 2001 til 2011, hvor Venstre og Det Konservative Folkeparti dannede regering med Dansk Folkeparti som støtte. Tværtimod blev der gjort en ihærdig indsats for at forstærke en etsprogspolitik, hvor indsatsen var rettet mod borgere, der ikke havde dansk som deres modersmål. Og der blev handlet hurtigt: Valget fandt sted i slutningen af november 2001, og allerede i februar 2002 var den bekendtgørelse klar til høring, som for grundskolen skulle begrænse undervisning i diverse modersmål til kun at omfatte børn fra EU og Norden (Undervisningsministeriet 2002).

Sprog og sprogkompetence i regeringsgrundlaget i 2011

På nogenlunde samme tidspunkt ti år senere kom der en ny, socialdemokratisk ledet regering og som følge heraf et nyt regeringsgrundlag (Statsministeriet 2011). Mens sprog og sprogkompetence blev nævnt under overskriften »Ny udlændingepolitik« i 2001-grundlaget, kan man i det nuværende regeringsgrundlag fra 2011 finde sprog og sprogkompetence omtalt under overskriften »Uddannelse«. Her fremgår det, at »Regeringen vil prioritere modersmålsundervisning« (Ibid.:18). Udsagnet fremstår indlysende og klart. Det kan umiddelbart kun læses som en tilkendegivelse af, at forskellige minoritetsmodersmål af den nye regering er at betragte som en ressource i nutidens samfund, der repræsenterer sproglig mangfoldighed som aldrig tidligere i Danmarkshistorien. Hvis vi ser det i lyset af bæredygtighed, kan man fortolke udsagnet i retning af, at regeringen ikke mener, at de aktuelle bestemmelser fra den tidligere regeringsperiode, hvor brugen af forskellige modersmål blev reduceret, skal gælde for kommende generationer, der helt givet vil have endnu større behov for mangesprogede kompetencer, end tilfældet er i dag.

Imidlertid bliver klarheden i udsagnet om modersmålsundervisning sløret af den måde, hvorpå udsagnet indgår i teksten. Mens de andre uddannelsespolitiske mål er opstillet på en række med

bullets, står dette udsagn for sig selv uden logisk forbindelse med det, der står foran, eller det, der kommer efter. Og budskabet er ikke blevet mindre sløret i det år, der næsten er gået, siden den nye regering trådte til. Den nye regering har nemlig ikke udvist den samme driftighed med at realisere målet om at genindføre modersmålsundervisning, som den tidligere regering fremviste, da den afskaffede modersmålsundervisningen i 2001.

De tegn, der har været på handlinger i den nye regering, har ikke haft karakter af sprogpolitisk bæredygtig udvikling. Et eksempel: I foråret 2012 søgte Københavns Private Gymnasium om lov til som forsøgsordning at indføre tyrkisk som valgfag. Begrundelsen for ansøgningen var, at mange af eleverne har kompetence i tyrkisk, som de gennem en gymnasial uddannelse kunne få muligheder for at videreudvikle. Det ministerielle svar på ansøgningen var et nej, men at muligheden skulle undersøges nærmere. Et andet eksempel: I den netop afsluttede reform af læreruddannelsen blev 'Dansk som andetsprog' afskaffet som sprogfag i læreruddannelsen. Dansk som andetsprog havde på det tidspunkt været en del af læreruddannelsen i næsten ti år (Høyrup 2010). Først som forsøgsordning fra 2001 og som en permanent ordning fra 2004 som en del af læreruddannelsen. Det var et eksempel på en udvikling, der forholdt sig til udviklingen i samfundet, hvor en voksende del af befolkningen og dermed en større del af eleverne i grundskolen havde dansk som andetsprog og derfor behov for at blive undervist af lærere med viden om dansk som andetsprog og tilegnelse af tosprogethed. Med den nye regerings reform af læreruddannelsen er der tale om en sproglig *afvikling* i stedet for sproglig *udvikling*, hvilket ikke kan betegnes som bæredygtig sprogpolitik.

Menneskesyn forhindrer bæredygtig sprogpolitik

Bæredygtig sprogudvikling uddanner til verdensborgerskab. I temanummeret Verdensborger (nr. 55) skriver Karen Risager: »Når vi lærer nye sprog og får kendskab til nye kulturer og nye samfund, uddanner vi os til verdensborgere. Det sker også, når vi som udlændinge lærer dansk og får kendskab til kultur- og samfundsforhold i Danmark« (Risager 2012). De kommende generationer i Danmark vil få brug for sprogkompetence. Derfor er det decideret økonomisk ufordelagtigt, indskrænket og dumt, at sprogpolitiske målsætninger og implementering i praksis i vores samtid begrænser kommende generationer i at udvikle en mangesproget og flerkulturel kompetence i en ukendt sprogfremtid.

Trods udsagnet om at prioritere modersmålsundervisning er det som om, den nuværende regering har de samme begrænsninger som den forrige, når det gælder andre sprog end dansk og de gængse fremmedsprog i Danmark. Måske savner Christine Antorini et snarådigt embedsværk, der kan vejlede hende i den ændrede position på sprogområdet, der blev signaleret i regeringsgrundlaget? Eller måske er det slet ikke sprogene, regeringerne finder er et problem? Måske er det snarere de familier, der ikke har sproget dansk som deres eneste modersmål, de har svært ved at forholde sig bæredygtigt til. Et begrænset menneskesyn avler et begrænset sprogsyn. I et bæredygtigt udviklingsperspektiv er konsekvensen, at kommende generationer bliver begrænset i deres sprogudvikling.

Litteratur

- Høyrup, Fie (2010). »Dansk som andet-sprog i læreruddannelsen«. *Sprog og Integration*, nr. 1. Professionshøjskolen UCC.
- Menntamálaráðuneytið (2011). Ný menntastefna – útgáfa aðalnámskrár. <http://www.menntamalaraduneyti.is/frettir/Frettatilkynningar/nr/6004>. Hentet den 12.7.2012.
- Risager, Karen (2012). Verdensborgeren i sprog- og kulturpædagogikken. *Sprogforum*, nr. 55. Aarhus Universitetsforlag. (Under udgivelse).
- Skutnabb-Kangas, Tove & Robert Philipson (2009). »Danmark er sunket til barbari«. En kronik i *Politiken* den 7.2. <http://politiken.dk/debat/kroniker/ECE643717/danmark-er-sunket-til-barbari/>. Hentet den 12.7.2012.
- Statsministeriet (2001). *Vækst, velværd – fornyelse*. <http://www.stm.dk/publikationer/regeringsgrundlag/reggrund01.htm>. Hentet den 12.7.2012.
- Statsministeriet (2011). *Et Danmark der står sammen*. http://www.stm.dk/publikationer/Et_Danmark_der_staar_sammen_11/Regeringsgrundlag_okt_2011.pdf. Hentet den 12.7.2012.
- Undervisningsministeriet (2002). *Bekendtgørelse om folkeskolens modersmålsundervisning af børn fra medlemsstater i Den Europæiske Union, fra lande, som er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, samt fra Færøerne og Grønland*. Hentet den 15.8.2012.